

LA MÚSICA A LES FESTES DE LA VILA DE BAGÀ (BERGUEDÀ) DURANT L'EDAT MITJANA

————— M. Dolors Santandreu i Soler —————

El concixement de la música popular -especialment la de tipus festiu i laic- és encara molt poc aprofundit. A part que no és fàcil trobar suficient documentació al respecte, la veritat és que tampoc s'han recollit i estudiat els documents conservats. Ma. Dolors Santandreu ens acosta, a través dels de la vila de Bagà, que ella ha examinat personalment, a les notícies d'època medieval.

LA IMPORTÀNCIA DE LA MÚSICA POPULAR

En parlar de música medieval sempre ens vénen a la memòria el cant gregorià o les grans composicions polifòniques dels segles XIV i XV, però quasi bé mai no pensem en la música que el poble tocava i escoltava a les festes.

Això és degut principalment al fet que s'han estudiat les grans composicions musicals conservades en la documentació de monestirs i catedrals, però s'ha donat molt poca importància a les notícies que parlen de la música que s'escoltava als carrers i les places de les nostres viles i pobles.

La majoria de notícies sobre música popular dormen encara als nostres arxius, esperant que algú les compili i les estudiï.

Una excepció d'això que acabem de dir la constitueix la vila de Bagà, a l'Alt Berguedà, la qual, gràcies a les figures de Mn. Joan Serra i Vilaró i del Sr. Joan Pardinilla, ha vist com les notícies del seu passat sortien a la llum i eren donades a conèixer.

Mossèn Joan Serra i Vilaró fou vicari de Bagà des del novembre de 1904 fins al gener de 1906, data en què passà a Solsona. Fou nomenat per investigar els arxius de Bagà i La Pobla de Lillet, cosa que féu entre el febrer de 1908 i el setembre de 1909. Posteriorment tornà a Solsona per ordenar el Museu Diocesà.

Les notícies que trobà en aquests arxius va compilar-les en

una obra en tres volums, *Les baronies de Pinós i Mataplana* (1), de consulta imprescindible per a qualsevol estudi sobre la història i costums de l'Alt Berguedà.

El Sr. Joan Pardinilla, gran amic de l'anterior, fou mestre de Bagà des de l'any 1934 fins a la data de la seva mort, ocorreguda el 1976 (amb un interval motivat per la Guerra Civil Espanyola). El Sr. Joan, com l'anomenaven els baga-

Vista general de Bagà, a la vall del Bastareny. (Arxiu DOVELLA).

nesos, dedicà part de la seva vida a estudiar el passat de Bagà i a donar-lo a conèixer en articles i conferències. (2)

Gràcies a aquests dos estudiosos es va recuperar la història de Bagà i avui sabem com va ser el seu passat, la seva organització municipal, els seus costums i festes i la importància que hi tenien la música i els músics.

BAGÀ: PINZELLADES D'HISTÒRIA

La vila de Bagà, a l'Alt Berguedà, compta en l'actualitat amb 2.161 habitants, que viuen principalment de la mineria, el tèxtil i els serveis, sector aquest últim que s'ha vist potenciat per l'obertura del Túnel del Cadí.

Bagà és una de les viles del Berguedà amb més història. Les seves arrels, antiquíssimes, arrenquen probablement de l'antiga «*Bacasis*» dels romans, un dels centres de la revolta dels bagaudes. El domini sarraí a la zona degué ser molt poc important, puix sabem que el 798, sota el regnat de Lluís el Piadós, ja s'havia restablert el poblament cristià. La tasca repobladora tingué una gran rellevància, com ho demostren la gran quantitat d'esglésies romàniques edificades a la vila i les seves rodalies, entre les quals cal destacar el cenobi de Sant Llorenç, prop de Bagà.

L'apogeu de la vila començà en el segle XIII, quan els Pinós l'escullen com a centre i capital de les seves baronies. Bagà conserva encara importants restes d'aquesta etapa, com són part de les muralles, la torre de la Portella, la plaça de les Voltes, etc.

Les pestes del segle XIV varen afectar greument la vila, i durant la Guerra Civil Catalana (1462-72) Bagà s'enfrontà al seu senyor, el baró de Pinós, que havia esdevingut un dels caps de la facció nobiliària.

En l'època moderna, Bagà i les seves rodalies es convertiren en

lloc d'origen i refugi de bandolers.

Durant la Guerra dels Segadors es van patir destruccions materials importants, i és d'aquella època que data la ruïna del Palau dels Pinós, que fou refet en part al llarg del segle XVIII.

A finals d'aquest segle començà la recuperació econòmica de Bagà i es posaren els fonaments del desenvolupament modern de la vila: tallers tèxtils, serradores, fargues, ramaderia i fabricació de rellotges, romanès i encluses.

La Gran Guerra va tenir en la localitat un dels seus centres de reclutament i fou ocupada pels francesos el 1794. La invasió napoleònica i les Guerres Carlines varen deixar ben poc lloc a la pau fins al darrer quart del segle XIX.

La millora de la carretera i el carrilet donaren noves perspectives a l'economia baganesa al segle XX. En l'actualitat Bagà ha recuperat els seus antics lligams amb la Cerdanya i és un dels centres de més futur del Berguedà. (3)

COSTUMS I FESTES DE BAGÀ

Un dels elements més interessants descoberts per Mn. Serra i Vilaró en l'arxiu de Bagà són les notícies referents als costums festius que tenia la vila durant l'Edat Mitjana.

L'organització de les festes era una de les tasques principals dels cònsols i consellers de la vila (Bagà pertanyia a la baronia de Pinós i Mataplana i els barons varen atorgar-li el privilegi que els seus habitants tinguessin una organització municipal, la Universitat de la vila de Bagà, els representants de la qual eren dos cònsols i quatre consellers).

Les festes de la vila estaven relacionades amb dos fets: la visita dels barons de Pinós, senyors de Bagà i les festivitats religioses.

Respecte a les primeres, el ce-

El carrer Major de Bagà. (Arxiu DOVELLA).

La plaça porxada de Bagà. (Arxiu DOVELLA).

remonial que les envoltava es troba documentat per primer cop l'any 1331, amb motiu de la visita de la Marquesa de Pinós, senyora de la baronia, el dia de Sant Aparici:

«costaren les taces e la copa d'argent que donam a madona Marchessa de Pinos, III libre e mitja... costaren sogues que compram a obs de cobrir la plaça amb draps i rames, quan madona vench, VIII drs.»

Per a l'esdeveniment el cònsols tingueren cura que tothom encengués «les lanternes», que la vila estigués abastada de pa, vi, ferradures i claus, i feren venir de fora carnisers, joglars i «fembres de segle» (4).

Una segona notícia una mica més tardana, de l'any 1366, fa referència al costum d'engalanar els carrers de la vila amb grans pins: *«com lo vescomte d'Illa hic degués venir fo acort de cònsols e de consyellers e d'altres prohomes molts que férem posar pins per la vila e posamni XXX, qui costaren II lls. V sol.»* (5)

Referent a les festivitats religioses, les més importants eren Nadal, La Candelera, Dijous Sant, La Invenció de Sant Esteve i, principalment, Corpus Christi.

Per aquesta festivitat, els cònsols procuraven que la custòdia estigués en bon estat (el 1394 gastaren 21 ss. i 7 drs. en fer-la arreglar a Puigcerdà), i que tothom engalanés les façanes de les cases: *«Que tot hom fes bella sa frontera per ço com lo Cors de Jesu-Crist devia anar, l'endemà, per la vila»* (1366). Molt curioses són algunes de les despeses referents a aquesta festivitat: *«costaren caragols que fem cullir lo die de Corpus Christi, les quals posaren en l'altar ab lums, II drs.»* (1372) (6).

LES FESTES I LA MÚSICA A BAGÀ

Ja hem dit abans que una de les tasques que havien de dur a terme els cònsols i consellers baganesos era l'organització de les festes. No és estrany, doncs, que als llibres de comptes de la Universitat

de Bagà apareguin nombroses referències a músics i a les despeses que aquests ocasionaven.

La notícia més antiga data de l'any 1289, quan en la documentació apareix R. de Soler, de professió joglar, casat amb la sarraïna Aixona, batejada Aurembiaix i que G. de Nuce havia redimit per 100 sous.

De l'any 1339 data la referència: *«diuen els cònsols: donam an Ar. Pelori, joglar, en les festes de Nadal, XII drs.»*

El 1347 *«vengren a Bagà II trompadós d'Aleyt e fo acordat per la universitat e per lo consell que'ls acuràs hom e que'ls donàs cascun an cent sol. e, per tal com no eren ben vestits hom daguellslos vestir, e III dies a la entrada de juny lo dit Berenguer pagà a les vestadures dels dits trompadors XI sol.»*

De l'any 1387 daten: *«Fo acort de cònsols e de consyellers que haguéssem juglar de festes de Nadal e foren En Lorenc Prat e En Bertran Serrador, per trompadors, e En Pou de Vila Sobir*

Una mostra del folklore de l'Alt Berguedà, en la versió del ball cerdà. (Foto: Arxiu DOVELLA)

rana, qui tocava la cornamusa, e donam-los V ss...

Per fer honor lo dia de monseyyer Sant Steve, vingueren II ministres, de Salsona, e En Bn. Buyga, de Berga, e tocaren lo dia de mossenyor Sant Esteve e lo dia de Sant Joan e demanaren que'ls servíssim de queucom, e fo acort de cònsols e de conseyllers que'ls donàssem e donamlos I florí...

Donam als ministres de Berga, de Conseyll de nostres conseyllers, qui hic foren en les festes de Nadal I florí. Item als joglars d'esta vila V ss.»

Un any més tard, el 1388, trobem:

«Dijous, a IX de juny, dia de Corpus Christi, haguem a logar trompadors que fessen honor a la processó, e donam entre ab. II, V s. VI dr. Item donam a un joglar de flauta, que hic havie, qui era de Puigcerdà II s. Item donam an R. Celolm, joglar, I ss VI drs.

Donam a Don Pau de Cerdanyola, qui tocà lo dia de la festa de nostre senyor, II ss.»

De l'any 1391 podem llegir: «Donam al net d'En Querol dels Bachs, per tocar la cornamusa lo dia de Corpus Christi ab acort dels

conseyllers, a menjar tot lo dia costà I ss.

D'acort de conseyllers, donam a beure al juglars qui tocaven e despenyerem, entre pa, vi e carn, II s. I dr.

Donam als juglars en la fsta de Nadal, per lo salari qui'ls fo promès per la vila, XI ss.»

El 1392 trobem:

«II juny, donam an Johan de Clèra e an Lorenç, qui eren estats afermats per tocar en temps de nostres predecesors lo dia de la festa de Nostro Senyor, XI s.

Item, aquel dia mateix, donam a

I joglar de Ribes, qui tocà ab ells, IV ss.»

D'un any més tard, el 1393, daten:

«Aguem los trompadós lo dia de Corpus Christi, ço és saber En Lorenç Prat e En Johan de Clèra, donam-los per lurs trebayls VI ss.

Donam a Lorenç Prat e a don Ramonet e a don Martí de Querolbs, qui tocaren les fetes de Nadal, XVI ss. VI drs.»

El 1394 les notícies sobre músics són abundants:

«Donam an Lorenç Prat e an Johan de Clèra e son net d'En Querol del Bac, qui tocaren lo dia de Corpus Christi a la profecó per la vila, per los dos dies entre totes, XIII sol.

Item, donam aquel dia mateix a les ministres de Berga, qui tocaren tot lo dia per fer honor a la vila, XVI ss. VI drs.

Item, donam an Johan de Clèra e an Lorenç Prat e an Marty, qui hic venc de Querolbs, qui tocaren les festes de Nadal, III florins.»

El 1396:

«Aguem los trompadors lo dia de Corpus Christi ço és saber En Lorenç Prat e En Johan de Clèra, e En Johan de Cervera, donam-los VIII ss.»

El ball popular ocupa un lloc destacat en els costums locals. (Foto: Arxiu DOVELLA)

El 1400 trobem en la documentació:

«Item, donam an Joahan de Clerà e an Lorenç Prat e an P. Bayet, qui tocaren lo dia de Corpus Christi a la professó per vila, VIII sous. Don P. Bayet no havia cornamusa, menlevam-ne una d'En Romeu de Sera, enviam-hi don Guarany a Sera, donam-li VI drs». (7)

De totes aquestes notícies, podem treure'n algunes conclusions:

En primer lloc, veiem que apareixen tres tipus de músics, els trompadors, el joglars i el ministres. Segons el diccionari Alcover-Moll, trompador és un sonador de trompa, instrument músic de vent; ministre és un sonador d'instruments musicals, i joglar és un home que anava pels castells i les corts dels senyors per les festes públiques, cantant, ballant, sonant instruments o fent jocs d'enginy o d'habilitat.

Això ens suggereix una certa especialització; el ministre tocava música instrumental sense especificació d'instrument; el trompador tocava únicament i exclusiva la trompa i el joglar faria sonar instruments, entonaria cançons i ballaria al seu so.

Creiem però, que, malgrat hi hagi aquestes diferències en la documentació, hem de pensar que, en la pràctica, joglars, trompadors i ministres feien en els segles XIV i XV la mateixa feina: sonar instruments en les festes litúrgiques o laiques.

Els instruments més comuns que apareixen en la documentació de l'arxiu de Bagà són la trompa, la cornamusa i la flauta, tots ells instruments de vent.

Normalment els músics cobraven els seus jornals en moneda, però era també costum arrelat que se'ls donés menjar, pa, vi i carn, sobretot.

La vila de Bagà, a part de pagar els serveis dels joglars, dels trompadors i ministres, tenia cura també de la seva vestimenta i instruments. Als músics se'ls donava una espè-

cie d'uniforme dels colors que representaven la vila i que avui encara figuren en el seu escut, el verd i el vermell. Els llibres de comptes reflecteixen les despeses que això ocasionava a la Universitat de Bagà. De l'any 1331 trobem:

«Item feem vestedures als trompadors, lo primer dia d'agost e costà lo drap, foren vert e vermelles, CIII sol... Item costaren les dites vestedures, de taylor e de cosir, VI sol.»

Un any més tard, el 1332, la documentació recull:

«Comram als trompadors VIII canes de drap per vestedures, e costà lo drap XCIX sol. per custtures, CII ol.»

Del 1363 data:

«fo acort de nos e de nostres conseyllers e de altres prohomes de la vila de Bagà, a requesta e supplicació d'En Monich Çelom, juglar, lo qual nos demanà que'l daguéssem vestir. Fo finat que li deguéssem fer gramanya e gonela e caparó e comram-li d'En Fabre III canes e VI palms de drap blau e

vermell, a for XIII sol. e VI drs. per cana; fa per tot I sol. e VII drs. e m... Item, costà la emposició del Rei, I sol... Item costà de bexar, I sol. III diners... Item, costà lo segell qui's passà al dit drap, I sol. III dr... Item, costaren costures, V sol. VI drs.»

De l'any 1369 data la següent notícia:

«Item trametem En Francesch Pasquet a Puigcerdà per comprar drap a les vestedures del juglar: foren III canes menys I palm de Muntpastler, qui munten per tot III lls. VII... Item costà de bexar, I ss... Item, donam al dit Francesch V ss... Item, costaren de custures V ss».

Als llibres de comptes apareix la notícia que l'any 1371 els còsols compraren unes trompes que costaren 6 lliures. (8)

ANÀLISI D'UN CONTRACTE

Un aspecte curiós, alhora que interessant, de les relacions entre la Universitat de Bagà i la música

Bagà ha sabut conservar bona part dels seus costums i tradicions. (Arxiu DOVELLA).

és el contracte que l'any 1410 signen els cònsols de la vila, d'una part, i de l'altra, Ramon de la Tor, trompador de La Pobla de Lillet.

Per aquest contracte (9) veiem quines eren les obligacions i els beneficis que tenia el trompador oficial de Bagà.

De les obligacions destaquem:

- Des del dia de Sant Miquel (29 de setembre) de 1410 i durant 20 anys, Ramon de la Tor fixarà la seva residència a Bagà.
- Servirà els cònsols i la Universitat de Bagà amb la seva trompa, tocant a l'església, els oficis i les processons.
- Farà sonar la seva trompa en les quatre grans festes anyals (Nadal, Pasqua, etc.) i també en les de Sant Esteve i Sant Joan i en la processó i ofici de Corpus.

En aquestes solemnitats havia d'acompanyar els cònsols i prohoms de Bagà, de l'església fins a la plaça, anunciant amb el so del seu instrument el pas de la comitiva.

- Es compromet, en cas que els baganesos haguessin de fer el servei d'host i cavalcada al seu senyor, d'acompanyar-los amb el seu instrument.
- En cas d'incompliment del contracte, Ramon de la Tor s'imposa la multa de 50 lliures, pagadores a la Universitat de la vila de Bagà.

Els principals beneficis que gaudirà són:

- Els cònsols de Bagà enfranqueixen Ramon de la Tor de pagar les imposicions pecuniàries que dicti la Universitat de la vila, així com també els altres impostos (qüestions i talles) que els baganesos havien de pagar al seu senyor, que en aquesta època era Bernat Galceran de Pinós.
- Els cònsols es comprometen a donar a Ramon de la Tor, cada any el dia de Nadal, 3 canes de roba dels colors de la vila de Bagà, verd i vermell, perquè es vestís. Dit vestit havia de constar de gonella, capell i calces.

La instrumentació és peça fonamental per a les festes músico-populars. (Foto: Josep Brunet).

Totes aquestes referències ens fan veure la importància que tenia la música en les festes religioses i profanes del poble, importància que veiem en la cura que hi tenien les autoritats de les viles i els diners que hi dedicaven.

És de desitjar que les notícies referents als costums populars, ja sigui al camp de la música o en altres aspectes, vagin essent estudiades per tal de permetre veure com era la vida quotidiana dels nostres avantpassats.

(3) VARIS: *Guia del Berguedà. Àmbit de Recerques del Berguedà*, 1985. Pàgs. 151-157.

(4) Joan SERRA i VILARÓ: *Les Baronies de Pinós i Mataplana. Vol. II. Barcelona*, 1947. Pàgs. 161-162.

(5) *Op. cit.* Pàg. 162.

(6) *Op. cit.* Vol. III. *Barcelona*, 1950. Pàg. 321-322.

(7) *Op. cit.* Vol II. Pàg. 163-164.

(8) *Op. cit.* Pàg. 164-165.

(9) *Op. cit.* Pàg. 162-163.

NOTES

(1) Joan SERRA i VILARÓ: *Les Baronies de Pinós i Mataplana. 3 vols. Editorial Balmes. Barcelona*, 1930-47-50.

(2) Francesc CABALLÉ: «Joan Pardinilla, mestre i historiador de Bagà. *Erol* núm. 4, març 1983. Pàg. 10.

M. Dolors Satandreu i Soler

Llicenciada en Història Medieval.

Membre del grup d'Història de l'Àmbit de Recerques del Berguedà